

Csécsey György:

Правила о заштитним потрошача према правилима ново^{} мађарског Закона о заштитним знаковима од 1997. године*

О повећању значаја заштите потрошача у Мађарској можемо говорити почев од друге половине седамдесетих година, када је дошло до објављивања бројних научних расправа у овој области, иницираних оријентацијом науке према западним погледима на исту област. Још је Закон о заштитним знаковима из 1969. године садржавао одредбе које се и данас могу оценити као одредбе које су служиле заштити интереса потрошача. Овај закон је остао у важности све до новог Закона о заштитним знаковима из 1997. године.

Закон из 1969. године је предвиђао: забрану употребе преварних заштитних знакова, забрану преварне употребе општепознатих заштитних знакова, забрану заштитних знакова који се могу заменити са другим (сличним) знаковима, забрану преварног преноса права коришћења заштитних знакова, забрану преварног уговора о лиценци заштитних знакова. Тадашњи прописи су предвиђали бројне мере које, ако и нису штитиле, служиле су заштити интереса потрошача, и могу се означити као посредне мере заштите потрошача (као што су правила о својству знакова за разликовање производа, правила о препрекама за регистрацију знакова, санкционисање неовлашћеног коришћења заштитног знака).

Данас је ситуација у погледу заштите потрошача из основа промењена. Наиме, деведесете године су почетак ере заштите потрошача у условима тржишног привређивања. Донети су бројни посебни закони, као и допуне Грађанског законика којима се правно регулише заштита потрошача, овом приликом сагласно захтевима тржишне привреде. Донет је Закон о одговорности за производе (1995), уведена су заштитна правила Грађанског законика везана за једнострано одређене опште услове пословања (1997), донет је нов Закон о забрани нелојалне конкуренције (1990) на тржишту. На основу тога дошло је до потпуне реорганизације правила о заштити потрошача. Донет је Закон о реклами, и најзад, Закон о заштити потрошача. На нивоу државне администрације, дошло је до формирања Главног уреда за заштиту потрошача, као и до оснивања Уреда за конкуренцију. На плану самоорганизовања дошло је до оснивања Удружења за заштиту потрошача и других интересних групација за заштиту потрошача.

* Са мађарског превео др Јожеф Салма (József Szalma), редовни професор Правног факултета у Новом Саду, гостујући професор на Правном факултету у Будимпешти (ELTE ÁJK) и на Правном факултету у Мишколцу (ME – ÁJK).

Преласком на тржишни начин привређивања (1989–1990) запажена је појава да је ранија привреда заснована на недостатку (одсутству) понуде – замењена је тржиштем (велике и разноврсне) понуде. Поред позитивних страна тржишта понуде, либерализована привреда је значила између осталог и то да је скала квалитета производа постала веома богата, али укључивала је и оне производе чији је квалитет слаб, порекло и састав непоуздани или непознати. Ширење појава као што су демпинг производа, агресивне методе маркетинга, рекламних захвата који су доводили потрошаче у заблуду, разни механизми закључења уговора (нпр. уговори који се склапају у станovima потрошача), одређене методе продаје преко заступника – тражило је ефикаснију заштиту потрошача. Међу мерама заштите најзначајнија је била *прописивање обавеза произвођача да пружи информацију о саставу и начину употребе производа*, као и о цени. (Те промене су уследиле и на основу предлога заснованих на истраживањима др Леваи Фазекаш Јудите – Lévai Fazekas Judit – из 1992. године.) Неопходност заштите потрошача у модерној тржишној привреди изискивала је и појава да је моћ све више повезана са великим организацијама, а све је мањи утицај наводно суверених потрошача.

Организације за заштиту потрошача у Америци и Европи појављују се у периоду монополског капитализма, а почев од седамдесетих година и у тадашњим социјалистичким земљама, међу њима и у Мађарској. Циљ заштите потрошача јесте да се створи *равнотежа између произвођача и потрошача*. Да би се та равнотежа успоставила, неопходно је било да се правилима о заштити потрошача допринесе обезбеђењу заштите *здравља, сигурности и телесног интегритета у уговору са некоректним условима*, и прописивање *обавезе дружења потрошача са некоректним условима*, као и прописивање *заштите од некоректних пословних метода* (нелојална реклама и цене, и др.).

Јачање захтева за заштиту интереса потрошача своди се на привредне разлоге. На тржишту се појављују бројни производи великих произвођача, потрошач је изгубио ранији лични контакт са произвођачем који је своје производе стављао у промет сам, тако да је и својом личношћу гарантовао за квалитет производа. Контролу производа насталих применом модерне технике, трговац више не може спровести. Контролу врши посебан технички уред за контролу производа, а њега ангажује сам произвођач. Штета проузрокована путем производа са недостатком, у мери и на начин да је производ довео до повреде здравља, сигурности и телесног интегритета, доводи до установљења *одговорности произвођача за штету од ствари са недостатком*. Ову врсту одговорности литература је назвала одговорношћу за штету од производа. Изван

ове одговорности, као опште средство грађанског права за заштиту потрошача сматрају се забрана нелојалног привређивања, забрана делатности које вређају интересе потрошача, као и забрана услова уговора који за једну страну стварају неосновану предност. Међу грађанскоправна средства заштите потрошача укључују се средства заштите квалитета, као што су гаранција за исправност производа и заштита од физичких недостатака, институти заштитних знакова, заштите порекла производа, као и одређивање квалитета производа и контроле квалитета производа.

„Заштитни систем“ права заштите потрошача успостављен је новим важећим Законом о заштитним знаковима. Ради се о XI Закону из 1997. године који је ступио на место IX Закона из 1969. године који више није одговарао тржишним условима привређивања.

Заштитни знак у условима тржишне привреде има карактер заштите потрошача. На бази развојне особине заштитних знакова заснива се тржишна утакмица између конкурената. Помоћу ових знакова обезбеђује се потребно *обавештење* потрошача и на основу тога се омогућава *избор* потрошача између различитих производа и услуга. Заштитни знак изражава порекло, место настанка производа и везаност производа за одређеног произвођача. Заштитни знак има значај и са становишта обележавања квалитета, иако по себи не значи правну гаранцију сталности квалитета робе или услуга. Међутим, пошто заштитни знак упућује на произвођача, произвођач је на основу тога заинтересован за обезбеђење квалитета робе и услуга. Заштитни знакови су у центру *рекламе*, те својом појавом имају значај код *увођења нових производа и услуга*, а у исто време од користи су за привлачење пажње потрошача.

Закон садржи бројне институте заштите потрошача, међу којима су једни са дејством *ајсолућног или безусловног искључења из круга заштитне* заштитног знака. До *ајсолућног искључења* из круга заштитних знакова доводе нпр. заштитни знакови који су подобни за стављање у заблуду потрошача у погледу врсте, квалитета, географског порекла и других особина производа или услуга. Други недостаци заштитног знака доводе до *релативног искључења* заштите заштитног знака. (На пример, ако је нови заштитни знак сличан неком постојећем, те доводи потрошача у заблуду стварајући утисак да је реч о ранијем заштитном знаку, односно доводи га до закључка о сличности нових и старих производа који се означавају датим заштитним знаком.)

Заштити потрошача доприноси и регулатива која се односи на *ојшћейознајте заштитне знакове који имају добар глас*. Не ужива заштиту онај нови знак који је идентичан или сличан раније

заштићеном општепознатом заштитном знаку са добрим гласом. Носилац права заштите заштитног знака може да уступи право на употребу заштитног знака неком другом кориснику на основу уговора о лиценци заштитног знака, чији садржај странке могу слободно уредити. Али, уговор о уступању права на употребу заштитног знака је ништав ако испуњење уговора може да створи заблуду код потрошача. Постоје у Закону и одредбе којима се на посредан начин пружа заштита потрошача, као што су разне препреке за регистрацију заштитног знака производа и услуга (нпр. искључење из круга заштићених заштитних знакова који немају раздвојно својство у односу на друге знакове).

Збирни или колективни заштитни знакови су карактеристични за развијену тржишну привреду. Према правилима ранијег закона њих користе више предузећа или задруга уколико желе да користе заједнички заштитни знак. (Услов је да производи заинтересованих предузећа имају заједничке карактеристике, нпр. географско порекло и уколико заштитни знак употребљавају под заједничком контролом и уколико уз захтев за регистрацију поднесу правилник који садржи заједничке особине производа које ће се означити заједничким заштитним знаком и механизам заједничке контроле употребе заштитног знака.)

Нови закон је задржао правила о заједничком заштитном знаку. Њима додаје да заједнички заштитни знакови могу бити регистровани у корист оних производа и услуга чланова друштвене организације, заједничког јавног тела или удружења, који су различити од производа и услуга других, и то по квалитету, пореклу или на основу других особина. У случају заједничког заштитног знака, Закон овлашћује било ког произвођача или даваоца услуга чији производ или услуга потиче са датог географског подручја, да постане члан организације чији је заједнички заштитни знак регистрован.

Осведочени заштитни знак, одн. *сведочанство о посебном квалитету* (Certifikation Trade Mark) нови је институт Закона по угледу на англоамеричко право. Представља специјални заштитни знак који сведочи о одређеном квалитету или одређеној особини производа, различитим од других сличних производа или услуга. Осведочени заштитни знак не тражи чланство неког удружења произвођача. У Мађарској постоји неколико институција које додељују сведочанство о посебном квалитету; такав је нпр. робни знак који додељује (са садржајем „Форум изванредних производа“) Земаљски институт за истраживање тржишта, затим ознака KERMI која информисе потрошача о више карактеристика производа, затим робна ознака „редовно контролисани мађарски производ“ која носи амблем мађарске круне, што се додељује произвођачу чији производ поред изванредног квалитета садржи макар 50%

мађарских сировина. И код овог заштитног знака потребно је да постоји посебан правилник у коме се уређују питања као што су носилац права на заштитни знак, посебне карактеристике које заштитни знак гарантује, услови употребе и начин контроле, као и заштита од неовлашћеног коришћења.

Према томе, у новом Закону о заштитним знаковима регулисано је и питање заједничког заштитног знака и сведочанство о посебном квалитету. Заједнички заштитни знак који је био регулисан и у ранијем Закону о заштитним знаковима, могао је да буде само онај који се као такав разликује од других заштитних знакова производа или услуга чланова неке друштвене организације или удружења, и то у погледу квалитета, порекла или других особина. Биће искључен из заштите сваки заштитни знак који ставља потрошаче у заблуду, или онај заштитни знак поводом којег правилник о употреби садржи одредбе које су у супротности са јавним поретком или императивним одредбама Закона. Основа за заједничку употребу заједничког заштитног знака јесте чланско својство у некој организацији, где право заједничке заштите заштитног знака припада одређеној друштвеној организацији. Према томе, власник заштитног знака је друштвена организација, а не његово чланство које се мења, и које има право само на употребу заштитног знака. Овлашћена организација (тј. организација која има право на заштитни знак) нема право на употребу заштитног знака, али контролише његово коришћење.

Сведочанство о посебном квалитету представља такав заштитни знак који робу или услуге разликује од робе или услуга других, на основу тога што гарантује посебан квалитет или својство. Сведочанство о посебном квалитету разликује се од заједничког заштитног знака у томе што употреба оваквог заштитног знака није заснована на чланском односу, већ на томе што власник заштитног знака гарантује квалитет робе или услуге. У овом случају, овлашћеник заштитног знака посебног квалитета, овакав заштитни знак не може користити, али његову употребу дозвољава и контролише. Слично као и у случају заједничког заштитног знака – заштитни знак посебног квалитета не може се регистровати без правилника о његовој употреби.

Др Јожеф Салма